

H. Tomesz Tímea

Anyanyelvi nevelés az online térben. Beszámoló a PeLiKon2020 – A digitális oktatás nyelvi dimenziói című konferenciáról

Bevezetés

A *digitális oktatás nyelvi dimenziói* címmel rendezett konferenciát 2020. november 6–7. között az Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke és a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport. A két évvel ezelőtti hagyományteremtő szándékkal indított konferenciasorozat célja egy olyan fórum megteremtése, amely teret ad a nyelv és az oktatás sokszínű összefüggésrendszerével foglalkozó kutatók interdiszciplináris párbeszédének. Az idei tanácskozásnak nem csupán a témája, hanem a témák bemutatása, valamint az azok mentén kibontakozó szakmai diskurzus is az online térhez kapcsolódott, hiszen a rendezvény videokonferencia formájában zajlott.

A digitális pedagógia kutatása ugyan nem előzmények nélkül való, ugyanakkor az, hogy a 2020 márciusában bevezetett járványügyi intézkedések következtében a tanév végéig az oktatás teljes vertikuma digitális térbe kényszerült, teljesen új gyakorlati tapasztalatokat hozott. A kétnapos rendezvényen ezért a nyelvi nevelés digitális oktatási kérdéseit járták körbe az előadók, számot adva a legfrissebb kutatási eredményeikről, módszertani tapasztalataikról.

A konferencia programja

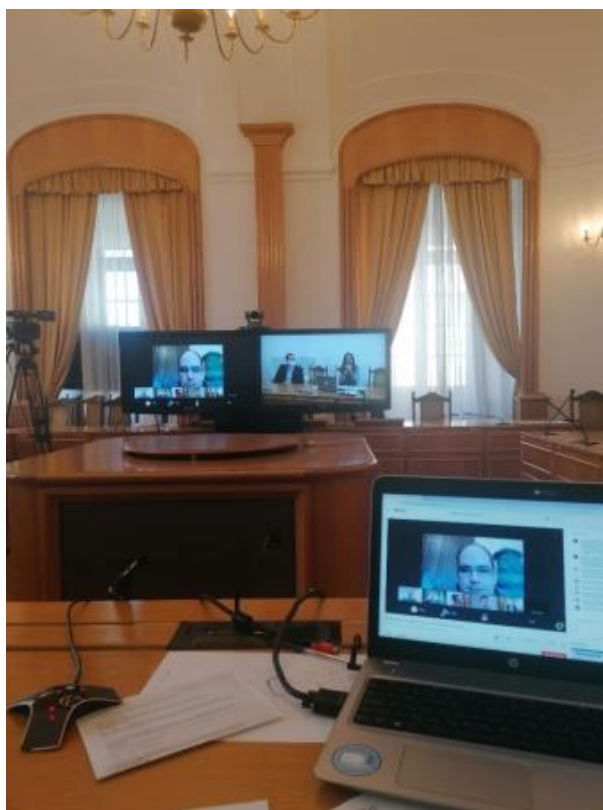
A három plenáris előadást, tíz poszterbemutatót, valamint 63 kerekasztal-beszélgetést az egyetem televíziójának YouTube-csatornáján is kiemelt figyelem övezte. Az első nap reggelén az Eszterházy Károly Egyetem rektora, Pajtókné Tari Ilona, valamint a rendezvény szervezőbizottságának elnöke, Domonkosi Ágnes köszöntötte a résztvevőket. A rektor asszony kiemelte, hogy az internet megjelenése, valamint a digitális technika széles körű alkalmazása a pedagógiában is paradigmaváltáshoz vezetett, mindenképpen szükség van tehát olyan kutatásokra, amelyek a tanulástámogató szemléletet helyezik a fókuszba. Domonkosi Ágnes a konferencia szűkebb témájára világított rá, és elmondta, hogy az elhangzó előadások elsősorban a digitális oktatás nyelvi vetületére fókuszálnak, és arra keresik a választ, hogy mi az, ami az oktatásnak ebben a formájában a nyelviség által valósítható meg.

A megnyitót két plenáris előadás követte. Az előadókat Jánk István, a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport vezetője köszöntötte és kérte fel témájuk bemutatására. A konferenciaszervezők kifejezett törekvése volt a pedagógiai-módszertani elmélet és gyakorlat találkozásának fórumot teremteni, és ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a diskurzus keretét kijelölő előadások. Prievara Tibor középiskolai tanárként, a TanárBlog szerkesztőjeként és a #school tanulástámogató, tanulásszervező platform megalkotójaként a közoktatás gyakorlatára fókuszált: egy általa elképzelt, lehetségesnek vélt digitális transzformáció lépéseit mutatta be. Kiemelte, hogy a digitális oktatás során is fontos lenne

a tanulást valóban támogató, a tanulót motiváló és a ténylegesen megszerzett, hasznosítható ismereteire rákérdező folyamatokat preferálni. Aczél Petra pedig a Budapesti Corvinus Egyetem Kommunikáció és Szociológia Intézetének intézetigazgatójaként, nyelvészként és kommunikációkutatóként a digitális oktatáshoz kapcsolódó kutatási eredményeket is figyelembe véve inkább a kihívásokra figyelmeztetett, amelyekre előadása végén megoldási javaslatokat is tett.

A második nap programját egy plenáris előadás vezette be, amelynek gondolatmenetét a gyakorlat és a kutatás metszete szervezte, hiszen a karanténoktatás gyakorlati tapasztalataira irányuló empirikus vizsgálat eredményeit mutatta be. Az előadó, Gonda Zsuzsa, az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékének oktatója két szempontból vizsgálta a digitális oktatás említett időszakát. Kíváncsi volt egyrészt arra, hogyan változott a magyartanárok anyanyelvi nevelésről alkotott képe a digitális oktatás hatására, másrészt pedig arra, hogyan módosította az osztálytermi kommunikációt az online tanulási környezet.

A konferencia szervezőbizottságának nem csupán az elmélet és a gyakorlat találkozásának megteremtése volt a célja, hanem egy olyan, az online tér által kínált lehetőségeket, a digitális világ adottságait kihasználó tanácskozás megteremtése, amely a jelenléti konferenciákhoz hasonló interaktivitásra, valódi párbeszédre és vitákra is esélyt ad. Éppen ezért a programot nem egyszerűen előadások láncolataként kívánta megszervezni, hanem a hagyományos konferenciaműfajok digitális megújítását célul tűzve beszélgetéseket generált, vélemények ütköztetési fórumát teremtette meg online kerekasztalok formájában.

1. kép

Résztevők az online térben

A két nap alatt összesen tíz, előzetesen felkért kerekasztal-vezető által koordinált szakmai beszélgetést hallgathattak meg az érdeklődők. Ezek között voltak, amelyek az anyanyelvi tantárgy-pedagógiát, az anyanyelvi nevelés módszertanának megújítási lehetőségeit jelölték meg a szakmai diskurzus központi témájaként. Az első ilyen tematikájú beszélgetést Domonkosi Ágnes, az Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének tanszékvezetője vezette fel.

2. kép

Domonkosi Ágnes vitaindítója

Problémafelvetésében megfogalmazta, hogy az anyanyelvi nevelés hatékonyságához a tanulói nyelvi tapasztalatokból kiinduló szemléletre és gyakorlatokra lenne szükség, amely a nyelvi tevékenységet rugalmasan értelmezi, valamint a nyelv társas és kognitív vonatkozásaira is kellő hangsúlyt fektet. A kerekasztal résztvevői, a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport tagjai hozzászólásukban az elméleti vonatkozások mellett konkrét példákkal szemléltetve mutattak be olyan módszertani lehetőségeket, amelyek révén a valós életből vett nyelvi problémák, adatok értelmezése indítja el a tanulás folyamatát.

3. kép

A konferencia első kerekasztal-beszélgetése

Így például volt szó arról, hogy a tanulók által rögzített nyelvi naplók hang- és alaktani jelenségei hogyan járulhatnak hozzá az adott témakörök feldolgozásához, hogyan képzelhető el a mondattan oktatása a nyelvi naplókban rögzített tapasztalatokra, valamint a kognitív nyelvészeti és stilisztikai elemzés hagyományaira hagyatkozva, vagy éppen miként fejleszthető nyelvi problémákból kiindulva a szövegalkotási és a stilisztikai kompetencia. Módszertani eljárásokat is bemutattak a témához kapcsolódva, volt szó ugyanis a projekt módszer és a történetmesélés módszerének az alkalmazhatóságáról.

Szintén a tanulót, a tanulói problémafelvetést állították fókuszba, és ehhez kapcsolódóan a kutatásalapú szemlélet oktatásba való bevonhatóságát vizsgálták a második nap egyik kerekasztal-beszélgetésében a résztvevők. A beszélgetés koordinálói, Farkas Judit, illetve Szabó Veronika, a Pécsi Tudományegyetem oktatói azzal kapcsolatban kérdezték a résztvevők véleményét, hogy a természettudományos tárgyak oktatásában már ismert kutatásalapú szemlélet az anyanyelvi nevelésben miként lenne alkalmazható. A résztvevők több irányból, többféle nyelvtudományi szemléletből kiindulva, a közoktatás, a felsőoktatás és a tudományos kutatás gyakorlati tapasztalatait is mozgósítva próbálták álláspontjaikat közelíteni. A két nap talán legélénkebb diskurzusát kibontakoztató, továbbgondolásra inspiráló kérdéseit megfogalmazó kerekasztala volt.

A Kugler Nóra által vezetett beszélgetés azt járta körül, hogy a funkcionális kognitív szemlélet miként érvényesíthető az anyanyelvi órákon, milyen lehetőségeket kínál a közoktatás nyelv(tan)koncepciójának a megújításához. Ennek a megközelítésnek is – az első kerekasztal során felvázoltakkal összhangban – a használatalapúság, tehát a tényleges nyelvi tevékenységből származó adatokra épülő megfigyelés és elemzés, illetve az ennek megfelelő szövegalkotás adja az alapját. Az inspiráló, újítási lehetőségeket kínáló témakifejtésnek a rendkívül dinamikus szerveződése is befogadót ösztönző, bevonódásra felhívó volt.

Kicsit más aspektusból állította középpontba a tanítási órát az Antalné Szabó Ágnes által szervezett beszélgetés. Az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékének oktatója régóta elkötelezett kutatója az osztálytermi diskurzusoknak. Nem véletlen tehát, hogy ezúttal is a tanár-diák kommunikáció sajátosságai, a kommunikációs fejlesztés pedagógiája került az eszmecsere fókuszába. A résztvevők hozzászólásukban ízelítőt adtak a digitális oktatással kapcsolatos attitűdvizsgálatok és az online kommunikáció nyelvhasználatára, szókincsére, eszközeire, módszereire vonatkozó kutatások eredményeiből, kitértek a 2020 tavaszán bevezetett digitális oktatás tapasztalataira tanári és tanulói nézőpontból egyaránt.

A konferencia a hazai mellett a határon túli tapasztalatok bemutatásának is teret kínált. Kádár Edit, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem oktatója a romániai magyar anyanyelv-pedagógiáról kínált helyzetképet beszélgetőtársaival. Saját tapasztalataikat is bemutatva azt járták körbe, hogy az oktatás különböző szintjein milyen lehetőségei vannak a kompetenciafejlesztő anyanyelvi nevelésnek a digitális oktatás keretei között.

A rálátás széles perspektíváját kínálta a Vigh-Szabó Melinda által szervezett kerekasztal, hiszen az általános iskolai és a középiskolai szintnek, valamint a felsőoktatás magyar és idegen nyelvű képzésének egy-egy képviselőjével zajlott a beszélgetés az online oktatás tapasztalatairól. Reflexióikat nyolc kérdéshez kapcsolódva fogalmazták meg, amelyek között szerepelt például a digitális kompetencia jelentősége, az online felületek használhatósága, az online térben történő ismeretátadás, a motiváció és az értékelés megválaszolása.

A magyar mint idegen nyelv (MID) oktatását állította a beszélgetés középpontjába a Borsos Levente által szervezett kerekasztal. A résztvevők rávilágítottak arra, hogy a koronavírus-járványt megelőző időszakban az anyanyelvoktatáshoz hasonlóan a MID-oktatásban is a digitális eszközök döntően a hagyományos tantermi keretek kiegészítéseként voltak jelen, a digitális tananyagok pedig a tanítási-tanulási folyamat egy-egy részterületére (például egy adott készség fejlesztésére) összpontosítottak. Megvitaták, miként helyezhető a MID-oktatás a digitális pedagógia tágabb kontextusába, és mely területeken lenne szükség a távoktatás során szerzett tapasztalatok továbbgondolására. Bár a konferenciát a YouTube-on követők jobbára passzív szemlélői voltak az egyes beszélgetéseknek, a magyar mint idegen nyelv oktatása sok reflexióra ösztönözhetette a közönséget is.

Voltak kerekasztalok, amelyek inkább az online tér kommunikációs jellemzőire, az eszközök, alkalmazások felhasználhatóságára helyezték a beszélgetés fókuszát. Így például Istók Béla és beszélgetőtársai az IKT nyelvre gyakorolt hatásait, a különböző digitális tartalmak magyarórán való felhasználhatóságát vizsgálták. Szó esett többek között a helyesiras.mta.hu (1), valamint a hozzátartozó blog (2) és Facebook-oldal anyanyelvi integrálásának a kérdéseiről, a különféle digitális felületekről (filmsorozatokból, videóklipekből, hírportálokból, blogokból) származó, friss tematikára (például a koronavírus-járványra) építő példaanyag vagy az internetes kép-szöveg kapcsolatok felhasználhatóságáról.

A különböző infokommunikációs eszközök és az online, digitális platformok használatának tudatosítása volt a leghangsúlyosabb kérdése a Szűts Zoltán által moderált diskurzusnak. A résztvevők rendkívül oldott beszélgetés formájában vitatták meg a téma módszertani vonatkozásait, gyakorlati tapasztalataikat egy-egy szemléletes példával is illusztrálva. A nyelvtanítást egy speciális területének, szűkebb témakörének, a nyelvtörténet tanításának távoktatáshoz kapcsolódó tapasztalatai is megjelentek a kerekasztaltémák között. Németh Miklós és Sinkovics Balázs arról faggatták a meghívottakat, hogy milyen problémákkal szembesültek az oktatók a nyelvtörténeti órákon, illetve milyen új lehetőségek tárultak föl a távoktatási formában.

A jelenléti konferenciákon már megszokott, az online térben viszont idegennek tűnő poszterbemutatókra is sor került mindkét nap. Az első napon hat, míg a másodikon négy előadó mutathatta be témáját három percben. Bár a bemutatás célja hagyományosan az, hogy a posztert reprezentáló kutató és a közönség között szoros és formális időbeli keretektől mentes, kötetlen-közvetlen interakció alakulhasson ki, az online tér némileg átalakította a műfajt, és a digitális környezet mégiscsak formalizáltabbá tette a beszélgetést.

Összegzés

A PeLiKon konferenciasorozat második állomásának célja a digitális környezetben kibontakozó új gyakorlatok, a távoktatás kényszerének szorításában megszülető módszertani megoldások bemutatása, számvetés a nyelvi nevelés digitális oktatási kérdéseivel. A járványhelyzet nemcsak a tartalomra, a formára is hatással volt. A szervezők törekedtek a klasszikus konferenciaműfajok digitális átfordítására, és a kutatási tartalmak megosztásán túl a szakmai párbeszéd, a kutatásoknak új lendületet adó vita megteremtésére. Bár a résztvevők többsége a személyes találkozás reményében búcsúzott, a rendezvény online formájának vitathatatlan előnye, hogy a személyes jelenléttel megvalósuló konferenciákhoz képest jóval több előadás, beszélgetés vált követhetővé, napirendbe illeszthetővé.

(1) Helyesírási tanácsadó portál. <https://helyesiras.mta.hu/> (2020. november 10.)

(2) Helyes blog. <https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/blog/index> (2020. november 10.)

H. Tomesz, Tímea: Mother tongue education in the online space. Report on the conference PeLiKon2020 – Linguistic Dimension of Digital Education

Az írás szerzőjéről

H. Tomesz Tímea

főiskolai docens
Eszterházy Károly Egyetem
Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Eger
tomesz.timea[kukac]uni-eszterhazy.hu